INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

IQTISODIY O‘SISHGA TASIR ELTUVCHI OMILLAR

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasi katta o’qituvchisi
Komilov Botir
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada iqtisodiy o‘sish jarayoniga ta’sir etuvchi asosiy omillar tizimli ravishda tahlil qilingan. Iqtisodiy o‘sishning barqarorligi va sur’atlari ko‘p jihatdan ishlab chiqarish resurslari, mehnat unumdorligi, kapital qo‘yilmalar, texnologik taraqqiyot hamda institutsional muhit sifatiga bog‘liq ekani asoslab berilgan. Shuningdek, inson kapitali rivojlanishi, innovatsion faoliyat va davlatning iqtisodiy siyosati o‘sish jarayonida muhim determinant sifatida ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda omillar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik va ularning milliy iqtisodiyotdagi ahamiyati nazariy yondashuvlar asosida yoritilgan. Maqolaning asosiy maqsadi iqtisodiy o‘sishni belgilovchi omillarni oddiy ro‘yxat sifatida emas, balki o‘zaro ta’sir qiluvchi tizim sifatida ochib berishdan iborat.

Kalit so‘zlar: Iqtisodiy o‘sish, ishlab chiqarish omillari, mehnat unumdorligi, kapital qo‘yilmalar, inson kapitali, texnologik taraqqiyot, innovatsiya, institutsional muhit, iqtisodiy siyosat, barqaror rivojlanish.

Kirish. Iqtisodiy o‘sish har qanday milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta’minlovchi eng muhim makroiqtisodiy jarayonlardan biri hisoblanadi. U jamiyatning ishlab chiqarish imkoniyatlari kengayishi, aholi turmush darajasining oshishi hamda iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish darajasi bilan bevosita bog‘liqdir. Shu sababli iqtisodiy o‘sishning shakllanishiga ta’sir etuvchi omillarni o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Iqtisodiy o‘sishning yuzaga kelishi va uning sur’atlari bir nechta asosiy omillarga tayanadi. Bular qatoriga mehnat resurslari sifati va miqdori, kapital qo‘yilmalar hajmi, texnologik taraqqiyot darajasi hamda institutsional muhitning samaradorligi kiradi. Bundan tashqari, inson kapitalining rivojlanishi, innovatsion faoliyatning kengayishi va davlatning iqtisodiy siyosati ham iqtisodiy o‘sish jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Ushbu omillar bir-biri bilan o‘zaro bog‘liq holda ishlaydi va ularning uyg‘unligi iqtisodiy tizimning barqarorligini belgilaydi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida mamlakatlar o‘rtasidagi raqobat aynan barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash qobiliyati bilan belgilanmoqda. Shu nuqtai nazardan, iqtisodiy o‘sishga ta’sir etuvchi omillarni tizimli tahlil qilish va ularning iqtisodiy jarayonlardagi o‘rnini aniqlash muhim ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolada iqtisodiy o‘sishga ta’sir etuvchi asosiy omillar nazariy yondashuvlar asosida tahlil qilinadi hamda ularning o‘zaro bog‘liqligi yoritib beriladi.

Asosiy qism. Iqtisodiy o‘sishning shakllanishi murakkab va ko‘p omilli jarayon bo‘lib, u alohida bir ko‘rsatkich yoki resurs bilan emas, balki bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan bir nechta iqtisodiy determinantlar orqali yuzaga keladi. Mazkur jarayonni to‘g‘ri tushunish uchun ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiruvchi asosiy omillarni tizimli tahlil qilish zarur. Iqtisodiy adabiyotlarda bu omillar odatda klassik ishlab chiqarish resurslari, texnologik taraqqiyot, inson kapitali, institutsional muhit hamda tashqi iqtisodiy aloqalar orqali izohlanadi.

Mehnat resurslari iqtisodiy o‘sishning an’anaviy va eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mehnatning miqdori bilan bir qatorda uning sifati ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Aholi sonining o‘sishi mehnat bozorini kengaytirishi mumkin, biroq bu o‘sish iqtisodiy samaradorlikka olib kelishi uchun mehnat unumdorligi ham oshishi lozim. Mehnat unumdorligi esa kasbiy malaka, ish tajribasi va texnologiyalardan foydalanish darajasiga bog‘liq. Shuning uchun faqat ishchi kuchining ko‘pligi emas, balki uning samarali tashkil etilishi iqtisodiy o‘sishni belgilaydi.

Kapital qo‘yilmalar iqtisodiy o‘sishning ikkinchi muhim omili sifatida ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirishda asosiy rol o‘ynaydi. Kapital to‘planishi ishlab chiqarish vositalarining yangilanishi, infratuzilmaning rivojlanishi hamda sanoat bazasining mustahkamlanishiga olib keladi. Investitsiyalar hajmining oshishi iqtisodiyotda yangi ish o‘rinlari yaratilishiga va ishlab chiqarish hajmining kengayishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kapitalning samarali taqsimlanishi ham muhim bo‘lib, noto‘g‘ri investitsion qarorlar iqtisodiy resurslarning isrof bo‘lishiga olib kelishi mumkin.

Texnologik taraqqiyot iqtisodiy o‘sishning zamonaviy va eng tezkor harakatlantiruvchi kuchi sifatida qaraladi. Innovatsiyalar va yangi texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini samaraliroq va kam xarajatli qiladi. Bu esa bir xil resurslar bilan ko‘proq mahsulot ishlab chiqarish imkonini yaratadi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, avtomatlashtirish va sun’iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi iqtisodiy o‘sishning sifat jihatidan yangi bosqichga chiqishiga sabab bo‘lmoqda.

Inson kapitali iqtisodiy o‘sishning strategik omillaridan biri bo‘lib, u ta’lim darajasi, sog‘liq holati va kasbiy malaka orqali ifodalanadi. Yuqori malakali ishchi kuchi innovatsiyalarni tezroq qabul qiladi va ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi. Ta’lim tizimining sifati va ilmiy-tadqiqot faoliyatining rivojlanishi uzoq muddatli iqtisodiy o‘sish uchun mustahkam poydevor yaratadi. Shuning uchun inson kapitaliga kiritilgan investitsiyalar iqtisodiy rivojlanishning eng samarali yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Institutsional muhit ham iqtisodiy o‘sishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Huquqiy barqarorlik, mulk huquqlarining himoyasi, korrupsiyaning kamayishi va samarali boshqaruv tizimi iqtisodiy faollikni rag‘batlantiradi. Agar institutsional tizim zaif bo‘lsa, hatto katta resurslar mavjud bo‘lsa ham, iqtisodiy o‘sish sekinlashishi mumkin. Shu sababli davlatning iqtisodiy siyosati va tartibga solish mexanizmlari barqaror o‘sish uchun muhim omil sifatida qaraladi.

Tashqi iqtisodiy omillar, jumladan, xalqaro savdo, investitsiyalar va global iqtisodiy integratsiya ham iqtisodiy o‘sishga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ochiq iqtisodiyot sharoitida mamlakatlar texnologiya almashinuvi, eksport imkoniyatlari va xorijiy investitsiyalar orqali o‘z

iqtisodiy salohiyatini oshirishi mumkin. Biroq tashqi omillarga haddan tashqari bog‘liqlik iqtisodiy xavflarni ham kuchaytirishi mumkin.

Umuman olganda, iqtisodiy o‘sish bir nechta omillarning o‘zaro uyg‘unligi natijasida yuzaga keladi. Mehnat, kapital, texnologiya, inson kapitali, institutsional muhit va tashqi iqtisodiy aloqalar bir-birini to‘ldiruvchi tizim sifatida ishlaydi. Ushbu omillardan birining zaifligi butun iqtisodiy o‘sish jarayonining sekinlashishiga olib kelishi mumkin, shuning uchun ularni kompleks ravishda rivojlantirish zarur.

Xulosa va takliflar. Iqtisodiy o‘sishga ta’sir etuvchi omillarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, barqaror rivojlanish faqat bitta resurs yoki bir yo‘nalishdagi o‘zgarishlar bilan emas, balki iqtisodiy tizimning barcha tarkibiy qismlarining uyg‘un ishlashi bilan ta’minlanadi. Mehnat resurslari sifati, kapital qo‘yilmalar samaradorligi, texnologik yangilanishlar, inson kapitalining rivojlanishi hamda institutsional muhitning mustahkamligi iqtisodiy o‘sishning asosiy tayanchlari sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, ushbu omillar o‘zaro bog‘liq tizim sifatida ishlamasa, iqtisodiy natijalar kutilgan darajaga yetmaydi yoki vaqtinchalik xarakterga ega bo‘lib qoladi. Amaliy tahlil shuni ham ko‘rsatadiki, iqtisodiy o‘sishni faqat miqdoriy ko‘rsatkichlar bilan baholash yetarli emas, balki uning sifat jihatlari, ya’ni innovatsionlik darajasi, resurslardan foydalanish samaradorligi va ijtimoiy farovonlikka ta’siri ham muhim mezon bo‘lib xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, mamlakatlarda iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda uzoq muddatli strategik yondashuv ustuvor bo‘lishi lozim. Amaliy tavsiyalar sifatida, birinchi navbatda, ta’lim va kasbiy tayyorgarlik tizimini modernizatsiya qilish orqali inson kapitalini kuchaytirish zarur, chunki bilimli va malakali ishchi kuchi iqtisodiy o‘sishning eng ishonchli drayveridir. Ikkinchidan, investitsiya muhitini yaxshilash, xususan, tadbirkorlik uchun huquqiy kafolatlarni mustahkamlash va byurokratik to‘siqlarni kamaytirish kapital oqimini oshiradi va ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiradi. Uchinchidan, innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash, ilmiy tadqiqotlar va texnologik ishlanmalarni rag‘batlantirish orqali iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish mumkin. To‘rtinchidan, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, korrupsiyaga qarshi samarali mexanizmlarni joriy etish va boshqaruv sifatini yaxshilash iqtisodiy o‘sish uchun barqaror asos yaratadi. Nihoyat, tashqi iqtisodiy aloqalarni diversifikatsiya qilish va eksport tarkibini murakkablashtirish milliy iqtisodiyotning global bozordagi o‘rnini mustahkamlaydi. Umuman olganda, iqtisodiy o‘sishning barqarorligini ta’minlash uchun barcha omillarni tizimli ravishda rivojlantirish va ularni yagona strategik maqsad atrofida birlashtirish zarur, chunki faqat shunday yondashuv uzoq muddatli va sifatli iqtisodiy taraqqiyotni kafolatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akbarov, N., & Ibodullayev, N. (2025). 2020–2024-yillarda O‘zbekistondagi iqtisodiy o‘sish dinamikasi. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali. https://doi.org/10.5281/zenodo.15199419
2. Farmonov, I. (2025). O‘zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. https://doi.org/10.5281/zenodo.15528510
3. Izatova, N., & Abdullayeva, N. (2025). Asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar va ularning iqtisodiy o‘sishni baholashdagi ahamiyati. Modern Science and Research. https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/115591

ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

4. Rustamova, F. F. (2025). O‘zbekistonda iqtisodiy o‘sishning o‘ziga xos xususiyatlari. Tadqiqotlar jurnali. https://journalss.org/index.php/tad/article/view/10595
5. Xudayberganova, J. O. (2025). O‘zbekiston iqtisodiyotining yuqori o‘sish sur’atlarini ta’minlash jarayonlari. Ilm fan xabarnomasi. https://scientific-jl.com/tad/article/view/20555